

драматурга, його чуття добору онімів, їх вживання й сполучення, вишуканості стишеного онімного малюнка, що перемежається контрастуючими акцентами онімної “гри”. Все діє в єдиному ключі, а пошуки нових форм виразності в драматургії позначаються в онімному просторі лаконізмом і доречністю вживання імен, їх узгодженням з вимогами контексту.

1. Боева Е. В. Онімна творчість Олександра Олеся в контексті світової драматургії: взаємозв'язки і паралелі поезики // Література. Фольклор. Проблеми поезики: Зб.наук.праць. — К.: Твім інтер, 2002. — Вип. 10.
2. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. — М., 1988.
3. Олесь Олександр. Твори в 2-х т. — К., 1990. — Т.1-2.
4. Олійник Оксана. Крізь шати повсякденності: Особливості символістської драми Олександра Олеся // Січ. — 1994. — № 4-5.

Г. В. Шотова-Ніколенко

ФУНКЦІЇ АНТРОПОНІМІВ У РОМАНІ Ю. І. ЯНОВСЬКОГО “МАЙСТЕР КОРАБЛЯ”

Неоромантичний, світлий твір про молодість та мистецтво “Майстер корабля” був своєрідним літературним вибухом на тлі реалізму кінця суворих 20-х років. Сама манера письма та композиція роману досить незвичайна: оповідач, живучи у майбутньому, пригадує свою молодість, друзів, кохання. Та й імена героїв загадкові та екзотичні, незвичні для української традиції: **То-Ма-Кі, Сев, Тайах, Баджін, Стелла, Зекія, Сін-Бао, Майк, Генрі**. Ще два герої мають імена, узяті від апелювативів: **Директор** та **Професор**. Тільки одного героя звать власне українським ім'ям — **Богдан**. Такий різноманітний іменник роману є своєрідним стилістичним засобом, який робить цей твір незвичайним, загадковим, навіть трохи недомовленим, як то й личить неоромантичному твору.

Усього в романі зустрічаються 26 антропонімів, серед них 5 найчастотніших належать головним героям. Ці антропоніми не мають варіативності. За частотою вжитку вони розташовуються наступним чином: 1) Сев — 154, 2) Богдан — 83, 3) Тайах — 73, 4) Професор — 52, 5) Директор — 28. Всі ці герої мають своїх про-

тотипів, адже “Майстер корабля” — автобіографічний роман Юрія Яновського.

Є ще один головний герой — оповідач, що теж є одним із головних персонажів твору. Його ім'я особливо незвичайне — **То-Ма-Кі**. Воно зустрічається тільки 4 рази на початку роману. А впродовж твору герої звертаються до нього апелюючи: **редактор, дружочок**. Сам же себе він називає, зрозуміло, займенниками: “Я кажу в мікрофон декілька слів майстрові фільмотеки. Зачекайте хвилинку, **То-Ма-Кі**, чую я голос майстра — електричні розряди тепер заважають передавати фільм” [8:8]. “**То-Ма-Кі** — це звучить так мене — **Товариш Майстер Кіно** — найвище звання для кінематографіста” [8:9]. Тобто, можна сказати, це ім'я-звання, яке стало артистичним псевдонімом. Свого справжнього імені оповідач не розкриває, як не розкриває й багато чого іншого.

Найчастіше ім'я роману — **Сев**. Воно зустрічається тільки так — Сев і не має ніяких експресивних демінутивних форм. Можна припустити, що це скорочена форма від імені Всеволод чи Северин, а скоріше це своєрідна аббревіатура слів: **Сашко, енергійний, веселий**. Неважко в цьому героєві впізнати Олександра Довженка — палкого, гарячого, нестримного режисера. На сторінках роману Сев постає як вольова, горда, емоційна людина. Він замріяний у сюжеті свого нового фільму і закоханий у таємничу балерину Тайах. Ім'я Сев зустрічається в тексті роману з прикметником **любий** та з іменником **художник, режисер**; так до нього у своїх спогадах апелює оповідач: “ — **Любий Сев** — хочеться мені почати, — нарешті й про вас ітиме мова”; “**Любий Сев**, — кортить мені казати, — я пам'ятаю й досі ваше сприймання життя”. “**Художник Сев** — мій перший друг”; “Весело підскакуючи, я майже вибіг на гору і раптом зупинився, пригадуючи, до кого йду. — До **високого режисера**, — відповів я сам собі...” [8:34-35].

А матрос Богдан характеризує Сева так: “Сев **гаряча** дуже людина” [8:109]. Герой Сев виступає на сторінках роману як неординарна особистість, яка дуже захоплена своєю працею. І ця праця у нього дорожча над усе. Як сказала Тайах про То-Ма-Кі і Сева: “Ви якісь **дивні** люди, нічого подібного я не бачила в себе на півночі. Я почуваю вашу молодість, як морське повітря” [8:40].

Ім'я **Богдан** теж безваріантне, з'являється несподівано в романі.

Богдана знаходять головні герої Сев, То-Ма-Кі, Тайах непритомного в хвилях моря. Можна навіть сказати, що це промовисте ім'я — він даний Богом героям роману: “Ми побачили, як хвиля несе щось на собі... Екземпляр людини, що її викинуло море, був навдивовижу живучий... Тепер перед нами стояв блідий матрос, чорнявий і смаглявий із затьмареними синіми очима” [8:51]. “Я — **Богдан** — пропищав він, коли ми його підняли нести” [8:52].

Богдан невтомно розповідає про свої мандрівки та пригоди в заморських країнах. Практично весь роман побудований на його розповідях. Він одразу ж стає загальним улюбленцем. Він весела та захоплена мандрівками людина, але за всіма його розповідями прихована велика туга за Батьківщиною, не дарма його ім'я суто українське — **Богдан**.

Ім'я **Тайах** (73) іноді заступається іншим — **Монкі** (3), як її часом називає Сев. Прототипом Тайах є італійська балерина Іта Пензо. Як зазначає В.Панченко, “Десь у середині 20-х років в Одесі гастролювала балетна трупа, в якій виступала артистка Іта Пензо, танцюючи на сцені оперного театру, зокрема в балеті Сергія Василенка “Йосиф прекрасний” [4:42].

Впродовж роману автор називає цю балерину ім'ям Тайах: “Танцівниця названа так за виконуваною партією в балеті на біблійний сюжет про Йосифа. Це ім'я, добре відоме в мистецтві і літературі, належало матері єгипетського фараона Ехнатона, свекрусі Нефертіті” [5:53]. Дійсно, балет Сергія Василенка “Йосиф Прекрасний” ставився в Одеському театрі опери і балету у 1926 році. Головні ролі виконували: Йосиф — Д.Дмитрієв, Тайах — І.Пензо, Потифар — В.Ліхачов [2:223].

В балеті С.Василенка Тайах, фараонова дружина, спокушає Йосифа Прекрасного, і в цій ролі автор вперше побачив Іту Пензо. Коли Сев перепитує То-Ма-Кі: “**Тайах** її звуть?... Я чув це ім'я, але при чому тут “Йосиф Прекрасний?” Там є така цариця, що спокушає. / Оце вона там і є.” [8:39].

Сев називає її іронічно **Монкі** від англ. monkey — мавпа: “Тайах весело сміється і лукаво поглядає на мене і на Сева. — А взагалі ви нагадуєте прекрасну мавпочку, — додає Сев серйозно, — вона гризе горішок на дереві і влучає звідти горішком. — **Монкі** (monkey), — так це звучить англійською мовою” [8:40]. Богдан

називає Тайах “рижою відрою”: “Між іншим — приїхала вже ваша рижавка, бо вона весь час ходила тут по вулиці, розшукуючи вас” [8:104]. Тайах — чарівна, загадкова, пристрасна жінка, яка зачарувала двох романтиків. Вони її кохають, але по-різному. То-Ма-Кі сприймає її як “єгипетську царицю”, що спокушає, не дарма впродовж твору він її називає тільки Тайах, а Сев сприймає її як земну жінку. У Тайах теж різне відношення до двох героїв. З То-Ма-Кі в неї довірливі, дружні відношення: “**Дружочок, любий!** — скрикнула Тайах, підбігаючи до авто” [8:113]; “**Дружочок!** Почала писати в Мілані, сьогодні приїхала до Берліна” [8:87]; “Через ріжок іде надпис: “**Милому, ідеальному другові з Севом**” [8:18], а з Севом — цілком земні стосунки закоханого чоловіка і жінки: “Монкі, ви мене любите? Слово честі, не знаю, Сев” [8:133].

Взагалі, якщо простежити події роману, то Тайах залишається з матросом Богданом. До речі, один з епіграфів роману, рядки якого взяті Ю.Яновським з твору англійського драматурга і поета Чарльза Дібдіна (1745–1814), котрий в свій час прославився своїми віршами про море [9:328], свідчить про це: Але завше я пив лиш за те, що любив, / Лиш за “Вітер, що дме, корабель, що пливе, / **За дівча, що любить матроса!**”.

Онім **Професор** — загальна назва, вжита у функції власної. Можна це вважати стилістичним засобом — назва Професор говорить сама за себе, позначаючи мудру, знаючу людину. “В особі мудрого і проникливого Професора, знавця старовини і мистецтва, вгадуються риси художника В.Кричевського” [4:42]. Цей герой постає як знавець історії Міста (тобто Одеси), порадник для молодих кінопрацівників.

Вже на перших сторінках роману дізнаємося від автора: “Я півроку зневажливо топтав тротуари, поки взнав від **Професора**, що цей камінь привезено з Італії, і що це — закам’яніла лава Везувію” [8:14]. То-Ма-Кі веде довгі бесіди з ним, слухає його поради: “Ми вийшли від Професора, зігріті теплом цієї людини” [8:53]. В нього є багато корабельних книжок і власне рукопис китайського корабельного майстра, який він подарував То-Ма-Кі. Професор є теж загадковою особистістю, можна його назвати чаклуном: “У мене перемішалось все: корабель, книжка, божок, Тайах, чудні

плетені паруси з книжки й ті тисячі років, які незримо перебували в кімнаті Професора” [8:118].

Директор — теж загальна назва, яка перейшла у власну в контексті роману. Прототипом Директора “став колишній матрос Павло Нечес, який у той період очолював одеську кінофабрику, — колоритний характер, відкрита натура, послідовний у нелюбові до адміністративної “дипломатії”, керівник, який мав неабияке чуття на таланти і вмів довіряти їм” [4:42]. Назва **Директор**, зрозуміло, цілком прозора.

Отже, всі головні герої роману мають своїх прототипів. Герої другого плану прямих прототипів не мають (Баджин, Ганка, Поля, Муха, Стелла, Син-Бао, Зекія, Майк, Генрі). Тільки згадуваний у розмові між Директором та То-Ма-Кі **Михайль** є реальною особою — поетом-футуристом Михайлем Семенком (1892-1937): “**Михайль** — мій колишній метр. А загалом він ватажок лівих поетів нашої Країни. Футурист, що йому завжди бракувало якоїсь дрібниці, щоб бути новим” [8:16-17].

Можна висновувати, що антропонімічна система роману “Майстер корабля” незвична. Вона рясніє екзотичними іноземними іменами, що є своєрідним стилістичним засобом автора неоромантичного твору. “Романтичні твори використовують імена, які принципово не схожі на імена оточуючих, чим “заявляють” про деяку просторово-часову віддаленість дії від сучасності” [7:30].

Також існує істотний зв’язок між жанром твору та підбором імен в творі [7:31]. В романі майже нема прізвищ: герої твору мають тільки імена, ці імена є підкреслено безваріантними. Безваріантність імен в романі зумовлена їхньою структурою. Майже всі імена в творі іншомовні або якимось трансформовані, а це значно звужує їх словотвірні спроможності. Проте справа не лише в цьому. Імена в творі — як знаки, мітки персонажів — усталені і незмінні. Це відповідає поетиці романтичного напрямку.

Герої роману живуть і працюють в артистичному середовищі, тому і імена в них пов’язані з мистецтвом, **То-Ма-Кі** — Товариш Майстер Кіно. До речі, в 20-х рр. ХХ ст. було дуже модно називати персонажів незвичними іменами, іменами-аббревіатурами, адже з’являлися нові літературні течії (футуризм, наприклад); “у нас зробилося модним запозичувати європейські імена і вигадувати

нові” [7:42]. **Сев** — теж закодоване ім’я, яке можна вважати абрєвіатурою, **Тайах** — давньоєгипетське ім’я, апелятиви **Професор** і **Директор** взагалі позначають посаду. Отже всі ці антропоніми несуть певний експресивний код.

Твір “не раз містифікує читача” [4:43] своїм надто особистим, “зашифрованим своєрідним кодом лірики” [6:100] змістом. Це “незвичайний, можливо, не у всьому збагнугий ще й зараз роман” [3:162] має таку ж незвичну закодовану систему антропонімів.

1. Бажан М. Майстер залізної троянди // У зб. Лист у вічність. — К., 1980.
2. Балетная энциклопедия. — М., 1981.
3. Новиченко Л. Від учора до завтра. — К., 1983.
4. Панченко В. С. “Майстер корабля” Ю. Яновського (до творчої історії) // Рад. літературознавство. — 1985. — №11.
5. Острик М. Ю. Яновський: рання творчість, “Вершники” // Рад. літературознавство. — 1983. — №11.
6. Смолич Ю. Розповідь про неспокій тривас. — К., 1969.
7. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. — М., 1973.
8. Яновський Ю. І. Твори: В 5т. — К., 1983. — Т.2.
9. Encyclopaedia Britannica: in 24v. — Chicago, 1959. — Volume 7.

А. В. Соколова

РОМАНИ Г. ТЮТЮННИКА “ВИР” ТА В. ЗЕМЛЯКА “ЛЕБЕДИНА ЗГРАЯ”: АНТРОПОНІМІЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ (СУФІКСАЦІЯ ПОВНОЇ ФОРМИ ІМЕНІ)

Серед суфіксальних варіантів власних особових імен виділяється група здрібніло-пестливих утворень від повної основи імені. Суфікси, поєднуючись з іменем, творять ряди його суфіксальних варіантів, які слугують засобом ідентифікації особи: Хведор-ець, Фед-ечко, Фед-ко [8: 75]. У XVI ст., як і тепер, не всі суфікси були однаково продуктивними. Велика продуктивність суфікса –ко відзначалася ще в давньоруській мові. В той період він частіше поєднувався з повними християнськими іменами [20: 72-73]. Суфікс –ко у власних іменах нерідко виступає у поєднанні з іншими суфіксами, утворюючи складні форманти -уш-ко, -юш-ко, -нюш-ко, -ош-ко, -еч-ко, -оч-ко та ін. [8: 77].

Демінутивний суфікс –икь теж виступає у сполученні з іншими